

SUOMALAISEN KANSANVALLAN JA PARLAMENTARISMIN LEGITIMITEETTIKRIISI 1917–19 KANSAINVÄLISESSÄ KONTEKSTISSA

PASI IHALAINEN

Miten yleisen äänioikeuden mallivaltiona pidetystä Suomesta tuli ensimmäisen maailmansodan loppuvaiheessa niin ruotsalaisille, saksalaisille kuin briteillekin varoittava esimerkki poliittisen järjestelmän kriisistä? Entä miten Suomessa onnistuttiin sisällissodan jälkeen saavuttamaan valtiosääntökompromissi, jonka pohjalle rakentui ”maailman vakain valtio”? Mitä voisimme vuosien 1917–19 kokemuksista edelleen oppia?

Yksi historiantutkimuksen tehtävistä on analysoida poliittisia prosesseja, jotka johtivat kriisiin ja joista voitaisiin ottaa opiksi niin, ettei enää toistettaisi samoja virheitä. Vaikka vietämmekin Suomen tasavallan satavuotisjuhlaa myönteisissä tunnelmissa, on hyvä palauttaa mieleen myös vuoden 1917 poliittisen elämän haasteet ja yrittää ymmärtää, miksi kansainvälisestäkin demokratian mallimaana pidetty Suomi ajautui itsenäisyysjulistuksensa jälkeen veriseen sisällissotaan varoittavaksi esimerkiksi epäonnistuneesta valtiosta. Suomen tapaushan on lopulta toivoa herättävä: keskinäisen syyttelyn, parlamentarismien murenemisen ja veljessodan kierrettä seurasi rakentava prosessi, jonka tuloksena Suomea voidaan sata vuotta myöhemmin luonnehtia maailman vakaimmaksi maaksi ilmaisulla ”very sustainable” (FFP 2016).

Suomi on muuttunut sadassa vuodessa niin paljon, ettei yksikään puolue ole enää ideologialtaan sama kuin tasavallan syntyessä, vaikka nimet samoja olisivatkin. Ajan poliittiset toimijat eivät enää vaikuta keskuudessamme. Sadan vuoden etäisyydellä vuosien 1917–19 suomalaista politiikkaa pitäisikin jo voida analysoida kriittisesti ilman, että joku tuntee kannattamansa poliittisen suuntauksen loukatuksi, jos lopputulos ei vastaa hänen ennako-odotuksiaan. Tarkoituksena on syventää ymmärrystä kansallisesta menneisyydestä sekä demokratisoitumisen ja parlamentarisoitumisen monimutkaisista prosesseista yleensä. Toimivassa demokratiassa menneisyyden kriisejä voidaan analysoida ja niihin johtaneiden prosessien ymmärtämistä hyödyntää entistä vahvemman poliittisen järjestelmän rakentamisessa. Näin myös kansainvälisessä keskustelussa, jossa Suomen kokemukset eivät ole – ehkä kiusallisuutensa vuoksi – saaneet ansaitsemaansa huomiota.

Vertaileva ja ylijajainen näkökulma

Kansallisten ja puoluepoliittisten kertomusten rinnalle tarvitaan vertailevia ja ylijajaisia analyysseja poliittisista prosesseista, jotka olivat samanaikaisia eri maissa ja potentiaalisesti myös vuorovaikutteisia. Suomen poliittinen tilanne on hyvä suhteuttaa maamme kannalta tärkeimpien poliittisten kulttuurien – Ruotsin, Saksan ja Britannian – kehitykseen, ja myös Venäjä on huomioitava (vrt. Alapuro 1990). Vertailut suhteuttavat yksit-

täisestä kansallisesta kontekstista nousevia päätelmiä ja jossain määrin myös haastavat vanhemman tutkimuksen vakiinnuttamia totuuksia. Toisaalta ne paljastavat kansallisia erityispiirteitä, joista voidaan olla ylpeitä: harvassa maassa on kansanvaltaa ja parlamentarismia puolustettu 1900-luvulla yhtä kiivaasti kuin Suomessa – on kilpailtu suorastaan siitä, kuka on se kaikkein kansanvaltaisin.

Seuraavassa erittelen käsite- ja diskurssi-analyttisesti sitä kansanvallan ja parlamentarismien legitimizeettikriisiä, jonka Suomi itsenäistymisvaiheessaan koki (laajemmin Ihalainen 2017). Poliitiikan ymmärrän koostuvan diskursiivisista ja fyysisistä prosesseista, jotka ovat tapahtuneet samanaikaisesti (tai historian jatkuvuuksia heijastaneen) toisiinsa kytkeytyneillä tasoilla ja foorumeilla. Poliittiset toimijat ovat konstruoineet, uusintaneet ja haastaneet harjoitettua politiikkaa vuorovaikutuksessa toistensa ja tapahtumien kanssa (Steinmetz ym. 2013; Halonen, Ihalainen ja Saarinen 2015). Poliitiikan foorumeina toimivat hallitusten ohella esimerkiksi parlamentit, lehdistö ja tiedeyhteisö. Moni kansanedustaja oli sata vuotta sitten taustaltaan toimittaja tai professori, mikä edesauttoi eri ympäristöistä lähtöisin olleiden diskurssien kohtaamista. Poliitikkojen aiempiin ja samanaikaisiin kokemuksiin ja toimintaan, historiallisiin tiloihin, liikkuvuuteen eri foorumien välillä sekä mahdollisiin diskursiivisiin siirtymiin on syytä kiinnittää erityistä huomiota.

Tutkimus keskittyy käsitteiden merkityksissä niiden käytön myötä tapahtuneisiin muutoksiin, kuitenkin niin, että käsitehistoria ja poliittisen ajattelun historia täydentyvät diskurssintutkimuksen ja poliittisen teorian menetelmillä (Halonen, Ihalainen ja Saarinen 2015; Ihalainen, Ilie ja Palonen 2016; Ilie 2016; Palonen 2016). Tällainen monitieteinen näkökulma on erityisen perusteltu analysoitaessa eduskuntadebatteja, jotka koskivat poliittisen ja yhteiskuntajärjestelmän perussääntöjä – kansan poliittista roolia, kansanvaltaa ja eduskunnan valtaa.

Kansa poliittisena toimijana

Ensimmäisen maailmansodan yhteisölliset ja yksilötason kokemukset toisaalta äärimmäisistä uhrauksista, toisaalta epäsuhtaisista poliittisista oikeuksista nostivat jo sodan aikana esille vaa-

timuksia äänioikeuden laajentamisesta. Ympärysaltojen sotapropaganda puhui Yhdysvaltain johdolla demokratian turvaamisesta, ja Venäjällä maaliskuussa 1917 valtaan noussut väliaikainen vallankumoushallitus tunnettiin sekin yleisesti ”demokratiana”. Järjestelmistä vanhoillisimman uudistuminen herätti toiveita yleiseurooppalaisesta muutoksesta. Ideologisesti toisistaan kaukana olleet ryhmittymät puhuivat ”kansasta” ja ”kansan tahdosta” perustellessaan erilaisia visioita siitä, millainen kansan roolin tuli maailmansodan jälkeisessä poliittisessa järjestelmässä olla.

Suomalaisessa poliittisessa keskustelussa kansan käsite oli erityisen käyttökelpoinen monimerkityksisyytensä vuoksi: sillä voitiin viitata etniseen yhteisöön, kansalaisiin poliittisen vallan lähteenä, suomenkieliseen enemmistöön vallan käyttäjänä tai ”todelliseen” kansaan ja proletariaattiin herrojen ja kapitalistien vastakohtana (Hyvärinen 2003, 83; Kurunmäki 2008, 364–365). Suomen Sosialidemokraattisen Puolueen (SDP) kansanedustajat tyypillisesti monopolisoivat kansan käsitteen siten, että SDP näyttäytyi ainoana alempien luokkien eli Suomen kansan ytimen tarpeita edistävänä puolueena. Jo aiemmassa agitaatiossa (Ehnröoth 1992) mutta etenkin vuoden 1917 aikana sosiaalidemokraatit rakensivat diskursiivisesti eroa todellisen kansan ja koulutettujen ylempien luokkien välille. Tällaista vastakkainasettelua ei esiintynyt yhtä jyrkkänä muiden tutkittujen maiden sosiaalidemokraattien puheissa. Sen sijaan se muistuttaa venäläiselle sosialistiselle diskurssille tyypillistä polarisoivaa kansan (*narod*) käsitettä, jonka kulkeutumista Suomen eduskuntaan radikalisoituneen venäläisen sotaväen läsnäolo, yhteydet Pietarin neuvostoihin ja bolševikkien Suomen-vierailut edistivät. Pietarissa näytti olevan käynnissä kansainvälinen vallankumous, johon Suomen eduskunnan sosialistisen enemmistön oli maailmanhistoriallinen velvollisuus liittyä, ensin parlamentin asemaa vahvistavan valtalin kautta. Suomen keskusta ja oikeisto kyseenalaistivat tällaisen kansan kahtiajaon. Kun eduskunnan enemmistö vaihtui syksyn 1917 ennenaikaisissa vaaleissa porvarilliseksi, niillekin sopi korostaa eduskunnan asemaa kansan tahdon ilmaisijana.

Sisällissodan seurauksena oikeiston luottamus Suomen kansan poliittiseen arvostelukykyyn kato-

si, ainakin väliaikaisesti, ja sen tilalle astui ajatus saksalaistaustaisesta kuninkaasta vakauden takajana. Toki punakapina voitiin selittää myös mielenhäiriöön joutuneen sosialistisen kansanosan aikaansaannokseksi tai puhtaasti bolševikkien maahan tuomaksi. Tynkäeduskunta jakaantui toisaalta keisari-Saksaan kriiikkittömästi suhtautuneisiin monarkisteihin, toisaalta kansanvaltaan ja tasavaltaan luottaviin tasavaltalaisiin, jotka uskoivat oikeanlaisen poliittisen koulutuksen vapauttavan Suomen kansan potentiaalin. Erityisesti maalaisliittolaiset pitivät monarkiaa kansanluonteen ja historiallisen kokemuksen vastaisena instituutiona. Sisällissodassakin oli tasavaltalaisen ymmärryksen mukaan ollut kysymys kansanvallan puolustamisesta. Monarkistinen enemmistö kuitenkin eteni kuninkaanvaaliin – preussilaisen järjestelmän romahtamisesta kertoneista uutisista huolimatta – mistä ratkaisusta sen oli pian peräännyttävä, jotta läntisten suurvaltojen tunnustus Suomen itsenäisyydelle saataisiin.

Vuonna 1919 ratkaisevaksi näyttää muodostuneen toisaalta sosiaalidemokratian siirtyminen läntisen revisionismin linjoille, toisaalta suomenkielisten konservatiivien kyky löytää uudelleen luottamuksensa kansaan ja taipua tasavaltaiseen kompromissiin sillä ehdolla, että presidentistä tehtiin monarkin kaltainen toimija ja kansan tahdon vaihtoehtoinen kanava. Kielivähemmistön aseman turvaamiseen keskittynyt Ruotsalainen Kansanpuolue (RKP) ei voinut tässä vaiheessa enemmistövaltaan luottaa.

Ruotsiin Suomea yhdisti – Ahvenanmaasta käydystä kiistasta huolimatta – jaettu käsitys talonpoikaisen valtiopäiväedustuksen pitkän perinteen merkityksestä (Ihalainen 2015). Ruotsissa oikeisto esitti talonpojat todellisena, valtakunnan etua palvelevana rahvaana ja vastakohtana sosiaalidemokraattiselle ”kansalle”, joka ei äänioikeuden laajentamista kaivannut. Vaikka puoluejohto taipui Saksan monarkian romahdettua äänioikeusuudistukseen, oikeiston asenne oli suomalaistakin epäilevämpi. Parlamentaariseen demokratiaan siirtymisen ajoitus riippui Ruotsisakin Saksan sotamenestyksestä mutta tapahtui rauhanomaisemmin, koska sosiaalidemokraattinen puolue jakaantui jo vuoden 1917 alussa toisaalta parlamentarisiin, toisaalta vallankumouk-

sen kannattajiin. Enemmistösosiaalidemokraatit asettivat johdonmukaisesti valtiopäivätoiminnan ulkoparlamentaarisen toiminnan edelle.

Saksan sotamenestys vahvisti niin Suomen kuin Ruotsinkin oikeistossa preussilaisen järjestyksen ihailua ja väitteitä siitä, että perustuslainen monarkia oli kansan tahdon luotettavin ilmaisija. Toisaalta myös saksalaisten sosialistien ja vasemmistoliberaalien reformivaatimukset innoittivat ruotsalaisten ja suomalaisten aateveljien pyrkimyksiä. Kaikki poliittiset suuntaukset olivat taipuvaisia soveltamaan myös sodan jälkeen saksalaistettuja kansanvallan (*Volksherrschaft*), kansanyhteisön (*Volksgemeinschaft*) ja kansanvaltion (*Volksstaat*) käsitteitä Ruotsin ja Suomen olosuhteisiin. Tällaiset kollektivistiset käsitteet asettivat kansallismielisesti ja näennäisen epäpoliittisesti kansan ja valtion orgaanisen yhteyden yksilön oikeuksien edelle, ja erosivat siinä mielessä liberaalista demokratiasta. Vanha kulttuurinen yhteys Saksaan säilyi, eivätkä brittiläiset mallit mitenkään yksiselitteisesti astuneet sen tilalle. Englannin kielen nykyisen ylivallan ei pidäkään antaa johtaa harhaan sen suhteen, miltä suunnalta suuri osa ulkomaisista poliittisista vaikutteista oli 1900-luvun ensimmäisellä puoliskolla peräisin.

Kohti kansanvaltaa

Kiistely kansanvallasta oli Suomessa intensiivisempää ja ideologisesti jyrkempää kuin Ruotsissa, Saksassa tai Britanniassa. Itse suomen kielen sanakin loi väittelylle kansallisvaltiokeskeisen pohjan, kun taas demokratiasta universaalina periaatteena puhuttiin Suomessa vähän.

Sosiaalidemokraattinen puhe kansanvallasta radikalisoitui vuoden 1917 aikana ja etäännyti saksalaisen sosialistiteoreetikko Karl Kautskyn ajattelusta, jossa demokratia ymmärrettiin parlamentin kautta saavutettavana sosialismin päämääränä. Kansanvallasta puhuttiin suorastaan leninistisen puheenparren mukaisesti, sovittamatonta luokajakoa korostaen ja ei-sosialistit demokratian rakentamisen ulkopuolelle sulkien. Kun vertailumaissa enemmistösosialistit etsivät yhteistyötä liberaalien reformistien kanssa, Suomessa parlamentaarinen demokratia, sosiaalidemokratia ja köyhälistön valta määrittyivät samaksi asiaksi. Tällainen kansanvallan monopolisointi syvensi

ideologista vastakkainasettelua ja teki valtiomuotokiistoista sovittamattomia, kun keskusta ja oikeisto kuuluivat sosialistien puheissa bolševistisen vallankumouksellisen demokratian äänen.

Vastakkainasettelu vain syveni Venäjän bolševikkivallankumouksen jälkeen, kun SDP:n kansanedustajat esittivät Suomen porvariston aloittaneen luokkasodan tarkoituksena tuhota kansanvalta. SDP hylkäsi syksyllä 1917 eduskunnassa ja sisällissodan aikaisessa perustuslakiluonnoksessaan läntiset käsitykset parlamentaarisesta demokratiasta, esitti bolševikit todellisen kansanvallan edustajana ja vaati välitöntä yhteiskunnan ”kansanvaltaistamista”. Porvarilliset puolueet halusivat säilyttää vahvan toimeenpanovallan enemmistöparlamentarismien vastapainona, mutta erojakin puolueiden välillä oli: keskusta korosti kansanvaltaa poliittisen järjestelmän perustana, kun taas oikeisto halusi pitää kiinni kustavilaisesta perinteestä, joka kavahti liiallista demokratiaa.

Sisällissota osoitti konservatiiveille Suomessa ja ulkomailla, mitä vasemmistolainen kansanvalta saattoi merkitä ja sai heidät vaatimaan kansanvaltalalle rajoitteita – myös retorisesti määrittelemällä kuninkaan valta ”kansanvaltaiseksi”. Johtava ministeri J. K. Paasikivi epäili avoimesti suomalaisten kykyä ja halua kansanvaltaan, ja RKP:n edustajat kyseenalaistivat yksikamarisessa eduskunnassa harjoitetun demokratian. Tasavaltalaiset puolestaan katsoivat kansanluonteen, sisällissodan tuloksen ja kansainvälisten virtausten edellyttävän kansanvaltaa.

Keväällä 1919, kun Saksa oli hävinnyt sodan, monarkia haaksirikkoutunut ja tasavaltalaiset voittaneet eduskuntaenemmistön, suomalaisia kansanvaltaa määriteltiin jälleen, tällä kertaa kompromissia etsien. Luokkapohjaiset argumentit väistyivät vähitellen ja pienintä yhteistä nimitäjää etsittiin presidenttivaltaisen tasavallan pohjalta. Johdonmukaisimmin kansanvallan kehitysmahdollisuuksien puolesta puhuivat keskustalaiset, jotka haastoivat sekä ääri vasemmiston bolševismin että oikeiston elitismien ja monarkismin. Kompromissihaluinen osa SDP:tä siirtyi läntisten sisarpuolueiden linjoille ja ilmaisi valmiutta yhteistyöhön porvarillisten demokraattien kanssa sillä ehdolla, että hallitusmuoto oli edes periaatteiltaan kansanvaltainen. Vaikka kokoomuksen

piirissä eli epäilyksiä liiallisen kansanvallan suhteen, presidentti-instituution muovaaminen sen mieleiseksi taivutteli suomenkieliset konservatiivit tasavaltaisen hallitusmuodon taakse. Rajoitetun kansanvallan hyväksyessään puolue muistutti enemmän brittikonservatiiveja kuin Ruotsin ja Saksan demokraatiakriittistä oikeistoa.

Toki Ruotsissakin kaikki poliittiset ryhmät esiintyivät demokratian asian ajajina. Oikeiston mielestä perinnäinen järjestelmä edusti asteittain kehittyvää ja muille malliksi kelpaavaa demokratiaa. Kansaa tuli kasvattaa demokratiaan ennen äänioikeuden laajentamista, sillä sisällissodan riivaamasta Suomesta nähtiin, mihin yleinen äänioikeus voisi pahimmillaan johtaa. Liberaalit uskoivat demokratiaan edistyksekkäänä hallitusmuotona varauksettomammin kuin muualla, ihailivat läntisiä demokratioita ja tekivät yhteistyötä enemmistöosiaalidemokraattien kanssa. Jälkimmäiset olivat luopuneet sovittamattoman luokkataistelun opista ja luottivat siihen, että demokratiaan siirryttäisiin asteittain parlamenttienemmistön toimeenpanemien uudistusten kautta. Puolueen tavasta määritellä tavoitteensa ”ruotsalaiseksi demokraatiaksi” ja malliksi muille tuli myöhemmin ruotsalaisen kansallisen identiteetin valtavirtaa.

Suomalaiset eivät oikein ymmärtäneet läntisen sotapropagandan asetelmaa ensimmäisestä maailmansodasta demokratian ja preussilaisuuden välisenä taisteluna. Saksalainen, leimallisesti länsikriittinen ajattelu vaikutti Suomessa ja Ruotsissa miltei kaikilla akateemisilla aloilla. Täällä Saksaa pidettiin läntisenä vastapainona Venäjälle. Vuonna 1918 Saksa tuki monarkistien pyrkimyksiä ja Suomessa valtiomuototaistelun osapuolet käyttivät Saksa-korttia näkemystensä puolustamiseen (myös Vares 1998). Kiinnostava episodi nähtiin lokakuussa 1918, kun Saksan Reichstagissa keskusteltiin monarkian parlamentarisoimisesta ja vasemmistoryhmät esittivät punaisten kohtelun Suomessa varoittavana esimerkkinä preussilaisen politiikan seurauksista. Suomessa taas seurattiin keväällä 1919 Weimarin perustuslain käsit-

telyä Saksan kansalliskokouksessa. Saksan mallilla voitiin esimerkiksi taivutella sosiaalidemokraatteja presidenttivaltaisen tasavallan puolelle, sillä olihan Saksassa sosiaalidemokraattinen presidentti. Toisaalta demokraatiakriitikot löysivät uskolleen vahvistusta Saksan oikeiston taipumattomasta asenteesta.

Britannian parlamentaarinen järjestelmä muuttui Suomessa huomion arvoiseksi vasta, kun maa oli voittanut sodan ja sen tunnustusta Suomen itsenäisyydelle kaivattiin (vrt. Pekonen 2014). Britit olivat edelleen skeptisiä keskenään sotineiden, toisaalta bolševikkien ja toisaalta preussilaisien kanssa veljeilleiden, suomalaisten suhteen.

Suomalaiset eivät oikein ymmärtäneet läntisen sotapropagandan asetelmaa ensimmäisestä maailmansodasta demokratian ja preussilaisuuden välisenä taisteluna.

Eduskunta kansan äänenä
Venäjän vallan aikana Suomessa ei ollut eduskunnalle vastuullista hallitusta, mikä osaltaan johti siihen, etteivät eduskuntauudistuksen jälkeen odotetut reformit toteutuneet ja että vasemmisto pettyi koko

instituutioon (Pekonen 2014). Venäjän maaliskuun vallankumouksen jälkeen toimeenpanovalta periaatteessa parlamentarisoitiin, mutta käytännössä kaikkien puolueiden ministeristö ei luottamuspuolan vuoksi toiminut. Oikeistolla oli varaumansa sosialistisen eduskuntaenemmistön aikana – ruotsalaisen perinteen ja Saksan mallin tukiessa parlamentin vaikutusvallan rajoittamista vahvalla hallitusvallalla. Vasemmisto ei jakautunut toisaalta parlamentarismiin ja toisaalta suoran toiminnan kannattajiin, kuten Saksassa ja Ruotsissa, minkä seurauksena, valtalain jäätyä toteutumatta, koko SDP muuttui entistäkin vihamielisemmäksi valheellisena pitämäänsä ”läntistä” tai ”porvarillista” parlamentarismia kohtaan.

Itsenäistymisvuoden eduskuntakeskustelua leimasivat molemminpuoliset syytökset parlamentarismien sääntöjen rikkomisesta ja tästä seurannut koko järjestelmän legitimitietin mureneminen. Sosiaalidemokraatit haastoivat eduskunnan nimeämällä vallankumouksellisen elimensä työväen eduskunnaksi ja esittämällä Pietarin neuvostot vertailukelpoisina instituutioina. Puhemies Kullervo Manner (SDP) salli ulkoparlamentaarisen painostuksen. Porvaristoa syytettiin

parlamentaarisen työn tuloksettomuudesta, eduskunnallinen kansanvalta esitettiin sosiaalidemokraattien valtana ja hajotettua sosialistienemmistöistä eduskuntaa pidettiin ainoana oikeana vielä uuden, porvarienemmistöisen eduskunnan aikana. Massojen toimeenpanema vallankumous ja sisällissota esitettiin ”porvarillista” parlamentarismia tehokkaampana tapana toteuttaa sosialistinen yhteiskunta. Eduskuntaryhmä ja lehdistö normalisoivat väkivallalla uhkaavan poliittisen puheen; parlamentista oli tulossa heille lähinnä agitaation foorumi. Tällainen eduskunnan haastaminen sai oikeistolaisetkin puolustamaan instituutiota. Toisaalta aseellisen voiman käyttö alkoi näyttäytyä mahdollisena molempien puolten eduskuntapuheissa jo kauan ennen sodan puhkeamista.

Vuoden 1918 monarkistisissa hallitusmuotoesityksissä parlamentarismia pyrittiin rajoittamaan kuninkaanvallan eduksi sillä perusteella, että sisällissodassa oli nähty pitkälle viedyn parlamentarismien seuraukset. Keskusta puolestaan korosti yleismaailmallista kehitystä parlamentarismien suuntaan ja katsoi sen olevan ainoa tapa integroida kansa, sosialistit mukaan lukien. Keväällä 1919 keskustan onnistui taivutella sekä suomenkielinen oikeisto että sosiaalidemokraatit läntisen enemmistöparlamentarismien kannalle.

Ruotsissa siirtyminen enemmistöparlamentarismiin tapahtui syksyllä 1917 ennen kuin asetelma ehti kärjistyä (Eskola 2011). Oikeisto vastusti sieläkin parlamentarismia vasemmistolaisena ideana kansalliseen historiaan ja saksalaiseen poliittiseen teoriaan vedoten ja läntisen parlamentarismien tuomien. Vasemmisto, liberaalit mukaan lukien, sen sijaan tulkitsivat Ruotsin historiaa kehityksenä kohti brittiläistyypistä parlamentarismia (Ihalainen 2015).

Saksalaiset käsitykset parlamentarismista olivat merkityksellisiä molempien maiden kannalta. Siellä ei-sosialistiset puolueet halusivat kaikki säilyttää parlamentista riippumattoman toimeenpanovallan. Oikeisto piti ”läntisen” parlamentarismien vaatimista suorastaan maanpetollisena toimintana. Syksystä 1918 alkaen Saksaa parlamentarisoitiin parempien rauhanehtojen toivossa, mutta tämä nähtiin pitkälti sosiaalidemokraattien puoluepoliittisena projektina, jolle ei löytynyt muiden puolueiden tukea. Vakiintuneempi malli

parlamentarismille oli tarjolla Britanniassa, mutta vain harva suomalainen poliitikko katsoi sen olevan suoraan sovellettavissa suomalaisen todellisuuteen.

Vuosien 1917–19 opetukset

Suomen valtiosäännön muotoutuminen oli siis vahvasti sidoksissa kansainvälisiin suhteisiin ja ulkomaisiin valtiomuotodebatteihin. On tärkeää tunnistaa yksipuoliset kansainväliset yhteydet, poliittisten kulttuurien väliset diskursiiviset siirtymät ja suoranaiset ylirajaiset vaikuttamisyritykset. On tarpeen havaita poliittisten puolueiden yritykset monopolisoida keskeinen poliittinen käsite palvelemaan vain omia päämääriään. Esimerkiksi kansan, kansanvallan ja parlamentarismien käsitteet ovat poliittisessa keskustelussa väistämättömän kiistanalaisia. Retoriset uudelleen kuvaukset ja joustamaton legalismi ovat Suomessakin olleet uudistuksia vastustavien konservatiivien mieleen, mutta vuonna 1917 etenkin SDP monopolisoi käsitteet, mikä sulki blokkirajan ylittävän yhteistyön. Vertailun ja ylirajaisen vuorovaikutuksen analyysin pohjalta on selvää, että SDP:n vuonna 1917 suosima polarisoiva, bolševismien vaikutusta heijastava poliittinen diskurssi erosi läntisistä sisärpuolueista ja syvensi vastakkainasetteluja, jotka johtivat sisällissotaan (ks. myös Upton 1980, Kettunen 1986, Alapuro 1988 ja Haapala 2010). Toisaalta vertailu osoittaa, että kansanvallasta ja parlamentarismista kiisteltiin Suomessa periaatteellisemmin kuin muissa maissa ja että niitä myös johdonmukaisesti ja onnistuneestikin puolustettiin.

Olisi tunnistettava diskursiivisten vastakkainasettelujen ja väkivallalla uhkaamisen kierteet ja pyrittävä löytämään rakentavampia ratkaisuja. Myös parlamentin arvovallan horjuttaminen lisää riskiä koko järjestelmän legitimeettikriisiin. Toisaalta syväänkin legitimeettikriisiin ajautunut maa voi tosiasiat tunnustaen ja poliittisen perintensä pohjalle rakentaen palata toimivan demokratian ja parlamentarismien tielle. Kompromissihaluisten maltillisten rooli korostuu tällöin. He onnistuivat Suomen tapauksessa – sisällissodan aiheuttaman järkytyksen ja poliittiselle kulttuurille ominaisen perustuslaillisuuden arvostamisen ansiosta.

Artikkelikuva: Tampereen museot, Vapriikki, Kuollut poika Kyttälässä Tampereen valtauksen jälkeen.

Kirjallisuus

- Alapuro, Risto 1988. *State and Revolution in Finland*. Berkeley.
- Alapuro, Risto 1990. ”Vallankumouskausi 1917–1918 vertailevalta kannalta”, teoksessa *Väki voimakas, osa 4: Suomi 1917–1918*, toim. Juha Hannikainen, Markku Hyrkkänen ja Olli Vehviläinen. Tampere.
- Ehrnrooth, Jari 1992. *Sanan vallassa, vihan voimalla. Sosialistiset vallankumousopit ja niiden vaikutus Suomen työväenliikkeessä 1905–1914*. Helsinki.
- Eskola, Seikko 2011. ”Suomi 1917 Ruotsin silmin”, *Tieteessä tapahtuu* 29 (4–5).
- Haapala, Pertti 2010. ”Vuoden 1917 kriisi”, teoksessa *Sisällissodan pikkujättiläinen*, toim. Pertti Haapala ja Tuomas Hoppu. Helsinki.
- FFP, The Fund for Peace, Fragile States Index 2016, <http://fsi.fundforpeace.org/rankings-2016>.
- Halonen, Mia, Ihalainen, Pasi ja Saarinen, Taina (toim.) 2015. *Language Policies in Finland and Sweden: Interdisciplinary and Multisited Comparisons*. Bristol.
- Hyvärinen, Matti 2003. ”Valta”, teoksessa *Käsitteet liikkeessä: Suomen poliittisen kulttuurin käsitehistoria*, toim. Matti Hyvärinen ym. Tampere.
- Ihalainen, Pasi 2015. ”The 18th-century traditions of representation in a new age of revolution: History politics in the Swedish and Finnish parliaments, 1917–1919”, *Scandinavian Journal of History* 40 (1).
- Ihalainen, Pasi, Ilie, Cornelia ja Palonen, Kari 2016. ”Parliament as a Conceptual Nexus”, teoksessa *Parliament and Parliamentarism: A Comparative History of a European Concept*, toim. Pasi Ihalainen, Cornelia Ilie ja Kari Palonen. New York & Oxford.
- Ihalainen, Pasi, tekeillä (ilmestynee 2017). *The Springs of Democracy 1917, 1918 and 1919: National and Transnational Debates on Constitutional Reform in the British, German, Swedish and Finnish Parliaments in an Age of War and Revolution*.
- Ilie, Cornelia 2016. ”Parliamentary Discourse and Deliberative Rhetoric”, teoksessa *Parliament and Parliamentarism: A Comparative History of a European Concept*, toim. Pasi Ihalainen, Cornelia Ilie ja Kari Palonen. New York & Oxford.
- Kettunen, Pauli 1986. *Poliittinen liike ja sosiaalinen kollektiivisuus. Tutkimus sosialidemokratiasta ja ammattiyhdistysliikkeestä Suomessa 1918–1930*. Helsinki.
- Kurunmäki, Jussi 2008. ”Different Styles of Parliamentary Democratization in Finland and Sweden: An Analysis of Two Debates over Parliamentary Reform in 1906”, teoksessa *The Parliamentary Style of Politics*, toim. Suvi Soinin ja Tapani Turku. Helsinki.
- Palonen, Kari 2016. ”Political Theories of Parliamentarism”, teoksessa *Parliament and Parliamentarism: A Comparative History of a European Concept*, toim. Pasi Ihalainen, Cornelia Ilie ja Kari Palonen. New York & Oxford.
- Pekonen, Onni 2014. *Debating “the ABCs of Parliamentary Life”: The Learning of Parliamentary Rules and Practices in the late Nineteenth-Century Finnish Diet and the early Eduskunta*. Jyväskylä.
- Steinmetz, Willibald, Holtey, Ingrid ja Haupt, Heinz-Gerhard (toim.) 2013. *Writing Political History Today*. Frankfurt & New York.
- Upton, Anthony 1980. *Vallankumous Suomessa 1917–1918*. Helsinki.
- Vares, Vesa 1998. *Kuninkaan tekijät. Suomalainen monarkia 1917–1919. Myytti ja todellisuus*. Porvoo.

Kirjoittaja on Jyväskylän yliopiston yleisen historian, erityisesti vertailevan Euroopan historian professori.

JUHLIVAT TIETEELLISET SEURAT VUONNA 2017

- Suomen farmaseuttinen yhdistys (130 vuotta)
- Uusfilologinen yhdistys (130)
- Suomen Arkkitehtiliitto SAFA (125)
- Suomen Eläinlääkäriliitto (125)
- Suomen Hammaslääkäriseura Apollonia (125)
- Suomen Itämainen Seura (100)
- Suomen Sukututkimusseura (100)
- Kirjallisuudentutkijain Seura (90)
- Suomen Sotatieteellinen Seura (90)
- Meijeritieteellinen Seura (80)
- Suomen Kansantietouden Tutkijain Seura (80)
- Arkistoyhdistys – Arkivföreningen (70)
- Elintarviketieteiden Seura (70)
- Fysikersamfundet i Finland – Suomen fyysikkojen seura (70)
- Suomen Fyysikkoseura – Finlands Fysikerförening (70)
- Suomen Heraldinen Seura – Heraldiska Sällskapet i Finland (60)
- Suomen Kartografinen Seura (60)
- Suomen Mineraloginen Seura (60)
- Teknillisten Tieteiden Akatemia (60)
- Turun korkeakoulujen yhteiskunnallis-taloudellinen tutkimusyhdystys (60)
- ICOMOSin Suomen osasto (50)
- International Fiscal Association, Suomen osasto (50)
- Suomen Kardiologinen Seura (50)
- Suomen Kasvatustieteellinen Seura (50)
- Suomen Psykoanalyttinen Yhdistys (50)